

TÖÖINSPEKTSIOONI 2004. AASTA ARUANNE

1. 2004. aasta järelevalve prioriteedid ja tegevuse eesmärgid.

- 1.1 Sotsiaalministeeriumi strateegilistest eesmärkidest töökeskkonna ohutuse ja tööelu kvaliteedi osas tulenevad ülesanded:
 - 1.1.1 Tööga hõivatute hulgas tööõnnetustes viga- ja surmasaanute osatähtsuse protsendi vähendamine;
 - 1.1.2 Tööõnnetuste läbi kaotatud tööpäevade arvu vähendamine;
 - 1.1.3 Illegaalsete ja vormistamata töösuhete osakaalu vähendamine.
- 1.2 Tööinspektsiooni 2004.a järelevalve prioriteedid:
 - 1.2.1 Töökeskkonna seisundi kontrollimise ja hindamisega nõuda töökeskkonna viimist vastavusse töötervishoiu ja tööohutuse õigusaktide nõuetega eelkõige ettevõtetes, milliseid ei ole aastatel 1999-2003 kontrollitud (s.t ei ole kontrollitud pärast töötervishoiu ja tööohutuse seaduse jõustumist), ning ettekirjutuste täitmise kontrollimisega nendes ettevõtetes hinnata järelevalve tulemusena ettevõtete töökeskkonnas toimunud muudatusi.
 - 1.2.2 Ettevõtetes ohtlike kemikaalide (s.h kantserogeenide ja mutageenide) ja neid sisaldavate materjalide käitlemisel tekkivate ohtude väljaselgitamisele suunatud sihtkontrolliga nõuda tööandjatelt abinõude rakendamist neist ainetest lähtuvate tervisekahjustuste vältimiseks või vähendamiseks.
 - 1.2.3 Tööandjapoolse tööõnnetuste uurimise taseme parandamisele suunatud sihtkontrolliga tagada tööõnnetuste uurimine vastavuses Vabariigi Valitsuse 13.05.2003.a määruse nr 146 "Tööõnnetuste ja kutsehaigestumiste registreerimise, teatamise ja uurimise kord" nõuetega ning nõuda tööandjatelt tööõnnetuste ennetamiseks kavandatud abinõude täitmist eesmärgiga vältida samalaadsete tööõnnetuste kordumine.
 - 1.2.4 Töö- ja puhkeaja seaduse sätete täitmise sihtkontrolliga tööaja summeerimise ja ületundidega töötamise üle tagada töö- ja puhkeaja normidest kinnipidamine pikas töövahetuses töötamise korral ning seaduses sätestatud ületundide piirnormide järgimine.
 - 1.2.5 Euroopa Vanemtööinspektorite Komitee (SLIK) soovitustest lähtuva sihtkontrolliga suunata ehitusettevõtjate tegevus tööohutuse parandamisele ehitustöödel.

2. Järelevalvealane tegevus

- 2.1 2004. aastal viidi läbi 8289 kontrollimist (2003.a - 5843), neist 5018 korral kontrolliti töötervishoidu ja tööohutust reguleerivate õigusaktide täitmist ja 3271 korral töösuhteid reguleerivate õigusaktide täitmist. Kontrollimistega haarati 2626 ettevõtet, neist 1243-s hinnati töökeskkonda kui tervikut. Töötajate arv kontrollitud ettevõtetes - 141530. Kohalike inspektsioonide järelevalvealase tegevuse põhinäitajad - lisa 1. Ülevaade kontrollimistest maakondade lõikes - lisa 2.
- 2.2 Viidi läbi ettevõtetes ohtlike kemikaalide (s.h kantserogeenide ja mutageenide) ja neid sisaldavate materjalide käitlemisel tekkivate ohtude vältimisele või vähendamisele suunatud sihtkontroll 138 ettevõttes.

- 2.3 Viidi läbi ehitusohutuse kampaania, mille käigus saadeti küsimustik ja juhendmaterjalid ehitustööde ohutuse hindamiseks 580 ehitusega tegelevale ettevõttele. Kampaania käigus kontrollisid tööinspektorid ehitustööde ohutust 76 ehitusplatsil.
- 2.4 Viidi läbi tööandjapoolse tööõnnetuste uurimise taseme parandamisele ja tööõnnetuste ennetamiseks kavandatud abinõude täitmise tagamisele suunatud sihtkontroll 182 ettevõttes.
- 2.5 Osaleti 937 uue ehitise ja neis sisustatud töökoha ülevaatusel enne neile kohaliku omavalitsuse poolt kasutusloa andmist. 151 isikukaitsevahendi müüja juures kontrolliti 1521 isikukaitsevahendi tüübi vastavust õigusaktides sätestatud nõuetele.
- 2.6 Viidi läbi töö- ja puhkeaja seaduse sätete täitmise sihtkontroll eesmärgiga tagada töö- ja puhkeaja normidest kinnipidamine pikas töövahetuses töötamise korral ning seaduses sätestatud ületundide piirnormide järgimine 225 ettevõttes.
- 2.7 Illegaalsete ja vormistamata töösuhete avastamiseks viidi läbi 876 kontrollimist, s.h 48 kontrollimist koos Tolli ja Maksuameti esindajatega. Avastati 572 vormistamata töölepinguta töötajat ning 400 töötajat, kelle töölepingus oli palgamäär kehtestamata.
- 2.8 68 autotranspordi ettevõttes kontrolliti 1327 mootorsõidukijuhi sõidu- ja puhkeaja korralduse vastavust Vabariigi Valitsuse 20.02.2001.a määruse nr 70 „Mootorsõidukijuhi sõidu- ja puhkeaja kestuse ning arvetuse kord” nõuetele.
- 2.9 Tööandjatele esitati 2854 ettekirjutust, neist 2063 töötervishoidu ja tööohutust reguleerivate õigusaktide nõuete rikkumiste kõrvaldamiseks ning 791 töösuhteid reguleerivate õigusaktide nõuete rikkumiste kõrvaldamiseks. Töötajate elule ohtliku töö tegemine peatati 85 töökohal ning ohtliku töövahendi kasutamine keelati 108 juhul.
- 2.10 Väärteomenetluse seadustiku alusel menetleti 140 juriidilise isiku ja 43 füüsilise isiku (2003.a – vastavalt 80 ja 38) väärteoasja. 131 juriidilisele isikule määrati trahve kokku 670 750 krooni (2003.a – 297 900 kr) ja 42 füüsilisele isikule – 50 500 krooni (2003.a - 42 020 kr). Kokku määrati trahve 721 250 krooni (2003.a – 339 920 kr). Asendustäitmise ja sunniraha seaduse alusel hoiatati sunnirahaga 1165 tööandjat, neist 938 töötervishoidu ja tööohutust reguleerivate õigusaktide nõuete rikkumise ja 227 töösuhteid reguleerivate õigusaktide nõuete rikkumise eest, kokku 3638 210 krooni ulatuses. Sunniraha pöörati täitmisele 65 juhul 234 200 krooni.
- 2.11 Uuriti 479 raske ja 25 surmaga lõppenud tööõnnetuse ning 101 kutsehaigestumise asjaolusid ja põhjuseid (2003.a vastavalt 604, 23 ja 73).
- 2.12 Töölepingu seaduse ning töö- ja puhkeaja seaduse alusel vaadati läbi 4382 tööandjate taotlust nõusoleku või kooskõlastuse saamiseks ning 1146 tööandjate taotlust töölepingute registreerimiseks. Tööandjatele anti 3508 nõusolekut või kooskõlastust, mis puudutasid 64 431 töötajat. Töölepinguseaduse § 68 alusel anti nõusolek osalise tööaja rakendamiseks või töötajate osaliselt tasustatavale puhkusele saatmiseks 266 ettevõtte 20 192 töötajale (2003.a – 340 ettevõtte 21 518 töötajale). Töölepinguseaduse § 31 lg 1 ja § 75 alusel registreeriti 2129 töölepingut (2003.a - 2609).
- 2.13 Vaadati läbi ja lahendati 177 töötaja kirjalikku avaldust (2003.a - 236).
- 2.14 Töötervishoiu, tööohutuse ja töösuhete probleemide lahendamisel nõustati vastuvõttudel 2508 tööandjat ja nende esindajat ning 4471 töötajat (2003.a vastavalt 3473 ja 6400).

3. Järelevalve tulemuste ja ettevõtete töökeskkonna seisundi lühianalüüs.

2004. aastal hinnati ettevõtete töökeskkonna seisundit töötervishoiu ja tööohutuse üldkontrolli käigus Tööinspeksioonis väljatöötatud ja 2000. aastast kasutuselevõetud metoodika alusel 1243 ettevõttes. Järelevalve tulemusena ettevõtete töökeskkonnas toimunud muutusi hinnati 554 ettevõttes läbiviidud ettekirjutuste täitmise kontrolli käigus (s.t 45% varem kontrollitud ja hinnatud ettevõttes). Nende kontrollimiste alusel võib järeldada, et järelevalve tulemusena paranes töötervishoiu ja tööohutusala töö korraldus ja ettevõtete töökeskkond. Ettevõtete töökeskkonnas toimunud muutusi iseloomustavad järgmised näitajad:

Ettevõtte töökeskkonda iseloomustavad näitajad	% kontrollitud ettevõtete üldarvust	
	Esmakordsel kontrollimisel	Ettekirjutuse täitmise kontrollimisel
1. Töötervishoiu ja tööohutusealase töö korraldamine ettevõtetes:		
• Viidud läbi töökeskkonna riskianalüüs	58%	91%
• Koostatud tegevuskava ja rakendatakse abinõusid terviseriski vältimiseks või vähendamiseks	46%	87%
• Korraldatud töökeskkonna sisekontroll	62%	95%
• Korraldatud töötajate tervisekontroll (7% kontrollitud ettevõtetest ei olnud töötajate tervisekontroll riskianalüüsi alusel vajalik, seega on tervisekontroll tegelikult läbi viidud 90% ettevõtetest, kus see on nõutud)	62%	83%
• Korraldatud esmaabiandjate väljaõpe	71%	95%
• Tagatud esmaabivahendite olemasolu	96%	99%
• Koostatud tööohutusjuhendid	89%	99%
• Korraldatud töötajate töötervishoiu ja tööohutusala väljaõpe ja juhendamine	88%	99%
• Korraldatud töötajate varustamine isikukaitsevahenditega (15 % kontrollitud ettevõtetest ei olnud riskianalüüsi alusel vaja isikukaitsevahendeid välja anda, seega on tegelikult kõik ettevõtted, kus isikukaitsevahendite kasutamine on vajalik, nendega varustatud)	83%	85%
2. Ettevõtete töökeskkonnale antud hinnang, s.h:		
• Hinnang tööandja tegevusele töötervishoiu ja tööohutuse seadusest tulenevate ülesannete täitmisel:		
➤ vastas nõuetele	23%	58%
➤ esines puudusi	61%	40%
➤ ei vastanud nõuetele	16%	2%

• Hinnang füüsikalistest ohuteguritest (masinate liikuvad ja teravad osad, liikuvad töövahendid, plahvatus-, põletus-, elektrilöögi-, kukkumis-, varingu- ja muu oht) tulenevale riskile:		
➤ madal	31%	59%
➤ keskmine	67%	41%
➤ kõrge	2%	0%
• Hinnang füüsikalistest, keemilistest, bioloogilistest, füsioloogilistest ja psühholoogilistest ohuteguritest tulenevale riskile:		
➤ madal	32%	59%
➤ keskmine	64%	39%
➤ kõrge	4%	2%
• Hinnang töötajate olmetingimustele:		
➤ vastavad nõuetele	72	86
➤ esineb puudusi	24	13
➤ ei vasta nõuetele	4	1
• Hinnang ettevõtete töökeskkonnale tervikuna:		
➤ vastab nõuetele	17%	46%
➤ esineb puudusi	81%	54%
➤ ei vasta nõuetele	2%	0%

Ülaltoodust võib järeldada, et järelevalve tulemusena toimusid ettevõtete töökeskkonnas järgmised muutused:

- ettevõtete esmasel kontrollimisel hinnati 1243 kontrollitud ettevõtet:
 - 210 (17%) ettevõtte töökeskkond ohutusnõuetele vastavaks ning need ettevõtted tunnustati Tööinspektsiooni hindamismetoodika alusel väheohtlikeks;
 - 1014 (81%) ettevõtete töökeskkonnas esines veel puudusi ning need ettevõtted tunnustati keskmise ohtlikkusega ettevõteteks;
 - 19 (2%) ettevõtte töökeskkond ei vastanud ohutusnõuetele ning need ettevõtted tunnustati ohtlikeks ettevõteteks.
- esmakordsel kontrollimisel tehtud ettekirjutuste täitmise valikulisel kontrollimisel 554 ettevõttes hinnati:
 - 255 (46%) ettevõtte töökeskkond ohutusnõuetele vastavaks ning need ettevõtted tunnustati väheohtlikeks;
 - 297 (54%) ettevõtete tunnustati keskmise ohtlikkusega ettevõtteks;
 - ainult 1 ettevõtte tunnustati ohtlikuks.

689 ettevõttes, kus ei viidud kohapeal läbi ettekirjutuste täitmise kontrolli, hindasid tööinspektorid töökeskkonnas toimunud muutusi nendelt ettevõtetelt ettekirjutuste täitmise kohta saadud teatiste alusel (sest ei ole otstarbekas raisata aega ja ressursi kõigi ettevõtete korduvaks kontrollimiseks). Nende tööandjate suhtes, kes ei teatanud neile esitatud ettekirjutuse täitmisest või ei täitnud ettekirjutust, rakendati seaduses ettenähtud sanktsioone.

Aastatel 2000 – 2004 (s.o pärast töötervishoiu ja tööohutuse seaduse jõustumist) on Tööinspektsioonis väljatöötatud metoodika alusel kontrollitud ja hinnatud 6833 ettevõtte töökeskkonda. Need hinnangute alusel on kontrollitud ettevõtted jagatud kolme gruppi:

- III grupp – ohtlikud ettevõtted (211 ettevõtet), mis kuuluvad kontrollimisele vähemalt üks kord 2 aasta jooksul;

- II grupp – keskmise ohtlikkusega ettevõtted (5190 ettevõtet), mis kuuluvad kontrollimisele vähemalt üks kord 3 – 4 aasta jooksul;
- I grupp – väheohtlikud ettevõtted (1432 ettevõtet), mis kuuluvad kontrollimisele vähemalt üks kord 5 – 6 aasta jooksul (kuid arvestades konkreetset olukorda igas ettevõttes ja olemasolevat tööjõuressurssi kontrollitakse neid ettevõtteid ka sagedamini).

Kui ohtliku või keskmise ohtlikkusega ettevõtete töökeskkond on korduvalt kontrollimisel või ettekirjutuse täitmise kontrollimisel antud hinnangu alusel paranenud, läheb ettevõtte kas II või III ohutusgruppi ning seega muutub ka selle ettevõtte edaspidise kontrollimise sagedus.

Hinnangud tööandja tegevusele töötervishoiu ja tööohutuse seadusest tulenevate ülesannete täitmisel – lisa 3.

Töökeskkonna seisundi hinnangud kontrollitud ettevõtetes – lisa 4.

Põhilised ohutegurid kontrollitud ettevõtetes – lisa 5.

Peale ettevõtete töökeskkonna seisundi hindamise töötervishoiu ja tööohutuse üldkontrollide läbiviimisel, on erinevaid töökeskkonna ohutegureid ja nende vältimiseks või vähendamiseks rakendatud meetmeid hinnatud ka süvendatud sihtkontrollide ja ohutuskampaaniate käigus. 2004.a hinnati neid ohutegureid ohtlike kemikaalide (s.h kantserogeenide ja mutageenide) ja neid sisaldavate materjalide käitlemisel tekkivate ohtude vältimisele või vähendamisele suunatud sihtkontrolli, tööõnnetuste uurimise taseme parandamisele ja tööõnnetuste ennetamiseks kavandatud abinõude täitmise tagamisele suunatud sihtkontrolli ning ehitustööde ohutuse tagamisele suunatud kampaania käigus. Nende sihtkontrollide ja kampaania kokkuvõtted on esitatud (või esitatakse) seisukohavõtuks ja vajadusel abinõude rakendamiseks tööandjate ja ametiühingute liitudele ning Sotsiaalministeeriumile.

3. Tööõnnetused ja kutsehaigused

3.1 Tööõnnetused

2004.aastal esitati Tööinspektsiooni kohalikele inspektsioonidele 3269 tööõnnetuse raportit (2003.a – 3230). 100 000 töötaja kohta toimus 550 tööõnnetust (2003.a – 543). Tööülesannete täitmisel sai surma 34 ning raske tervisekahjustuse 949 töötajat (2003.a vastavalt 31 ja 906).

34-st surmaga lõppenud tööõnnetusest toimusid: 15 (44%) töötervishoiu ja tööohutuse õigusaktide nõuete rikkumise tagajärjel (s.t Tööinspektsiooni järelevalve valdkonnas); 6 (17%) liikluses ja 3 (9%) röövkallaletungi tagajärjel (s.t Politsei järelevalve valdkonnas); 2 (6%) elektriõhtuse nõuete ja 2 (6%) liftide kasutamise nõuete rikkumise tagajärjel (s.t Tehnilise Järelevalve Inspektsiooni järelevalve valdkonnas); 2 (6%) teenistuskohustuste täitmisel sõjaväes; 2 (6%) raudteetranspordis; 1(3%) laevaõnnetuse tagajärjel ja 1 (3%) välislahetuses.

Raskeid tööõnnetusi toimus kõige rohkem:

- metallitööstuses – 107, s.o 11% kõigist rasketest õnnetustest (2003.a – 97, s.t kasv 10%);
- ehituses – 94, s.o 10% kõigist rasketest õnnetustest (2003.a – 93, s.t samal tasemel);
- hulgi- ja jaekaubanduses – 92, s.o 10 % kõigist rasketest õnnetustest (2003.a – 103, s.t vähenemine 11%);
- puidutööstuses – 82, s.o 9% kõigist rasketest õnnetustest (2003.a – 91, s.t vähenemine 10%)

- mööblitööstuses – 61, s.o 6% kõigist rasketest õnnetustest (2003.a – 53, s.t kasv 15%);

2004. aastal võrreldes 2003. aastaga vähenes tööõnnetuste arv Tallinnas – 23%, Põlvamaal – 25% ja Läänemaal – 4%, kuid kasvas või jäi samale tasemele ülejäänud maakondades.

100 000 töötaja kohta toimus kõige rohkem tööõnnetusi Lääne-Virumaal – 1365 (2003.a - 1170); Järvamaal – 986 (2003.a - 708), Jõgevamaal – 696 (2003.a - 536), Võrumaal – 664 (2003 - 624), Harjumaal (ilma Tallinnata) – 617 (2003.a - 563).

Analüüsidest tööõnnetusi tegevusalade järgi, selgub, et 100 000 töötaja kohta toimus kõige rohkem tööõnnetusi:

- keemia-, kummi- ja plastmassitööstuses – 1777 (2003.a võrreldes kasv 29%);
- puidutööstuses – 1518 (2003.a võrreldes vähenemine 4%);
- mööblitööstuses – 1428 (2003.a võrreldes vähenemine 9%);
- toiduainetööstuses – 1144 (2003.a võrreldes kasv 8%);
- mäetööstuses – 1052 (2003.a võrreldes kasv 28%);
- paberitööstuses ja trükanduses – 1020 (2003.a võrreldes kasv -4%).

Analüüsidest tööõnnetusi tööprotsessi järgi, mille käigus need õnnetused toimusid, selgub, et kõige rohkem tööõnnetusi toimus:

- tootmisel, töötlemisel ja laotöödel – 1286, s.o 39% kõigist tööõnnetustest;
- monteerimis-, hooldus-, remondi- ja koristustöödel – 791, s.o 24% kõigist tööõnnetustest;
- teenuste osutamisel ettevõtetele ja avalikkusele – 377, s.o 11% kõigist tööõnnetustest.

Analüüsidest tööõnnetusi tegevuse järgi õnnetuse hetkel, selgub, et kõige rohkem tööõnnetusi toimus:

- inimeste liikumisel tööruumides või ettevõtte territooriumil – 1008, s.o 31% kõigist tööõnnetustest;
- töötamisel masinate ja seadmetega – 533, s.o 16% kõigist tööõnnetustest.

Analüüsidest tööõnnetusi õnnetuse põhjustanud kõrvalekalde järgi, selgub, et kõige rohkem tööõnnetusi toimus:

- kontrolli kaotamise tõttu masina, seadme või transpordivahendi üle ning käsitööriistade kasutamisel – 1191, s.o 36% kõigist tööõnnetustest;
- inimeste kukkumise, libastumise või komistamise tõttu – 773, s.o 24% kõigist tööõnnetustest;
- konstruktsioonide või esemete purunemise tõttu – 397, s.o 12% kõigist tööõnnetustest.

Analüüsidest tööõnnetusi kutsealade järgi, selgub, et kõige rohkem tööõnnetusi toimus :

- oskus ja käsitöölised – 1045, s.o 32% kõigist tööõnnetustest, kusjuures neist 482 (46%) oli tööstaaž nimetatud kutsealal alla 2 aasta ja 563 (54%) üle 2 aasta;
- masinate ja seadmete operaatorid – 763, s. o 23% kõigist tööõnnetustest, kusjuures neist 358 (47%) oli tööstaaž nimetatud kutsealal alla 2 aasta ja 405 (53%) üle 2 aasta;
- lihttöölised – 459, s.o 14% kõigist tööõnnetustest, kusjuures neist 281(61%) oli tööstaaž nimetatud kutsealal alla 2 aasta ja 178 (39%) üle 2 aasta.

Tööõnnetuste analüüs (lisad 6-19).

3.2 Kutsehaigused

2004. aastal on Tööinspektsioonis registreeritud 132 esmaselt diagnoositud kutsehaigust

(2003. a – 101) 73 mehel ja 59 naisel.

SA PERH KH ja TTK-s diagnoositi 121 esmast kutsehaigust, Pärnumaa TTK-s diagnoositi 2 punataudi juhtumit ja AS Medicoveris diagnoositi 7 kutsehaigust.

- Maakonniti on enim diagnoositud esmaseid kutsehaigusi (lisa 20):

	2004. a	2003. a
Jõgevamaal	25 e. 18,9%	12
Põlvamaal	17 e. 12,8%	16
Tartumaal	16 e. 12,1%	17
Tallinn ja Harjumaa	16 e. 12,1%	9

Kui Põlvamaal ja Tartumaal 2004. aastal esmaselt diagnoositud kutsehaiguste arv püsib 2003. aasta tasemel, siis Jõgevamaal ning Tallinnas ja Harjumaa on esmaselt diagnoositud kutsehaiguste arv kasvanud peaaegu 2 korda.

- Enim diagnoositud kutsehaigusteks on (lisa 21):

	2004. a	2003. a
Ülekoormushaigus	64 e. 48,4%	54
Vibratsioonitõbi	30 e. 22,7%	15
Vaegkuulmine	20 e. 15,1%	21

2004. aasta esmaselt diagnoositud kutsehaigestumistest peaaegu pooled on ülekoormushaigused. Vibratsioonitõbe ja vaegkuulmist on rohkem diagnoositud meestel, ülekoormushaigust aga naistel (64-st diagnoositud ülekoormushaigusest on see diagnoositud 48 naisel). Neile lisandub veel 6 juhul esmaselt diagnoositud karpaalkanali sündroom.

- Kutsealade järgi on enim esmast kutsehaigust diagnoositud (lisa 22):

	2004. a	2003. a
Põllutöeline, loomakasvataja	28 e. 21,2%	21
Traktorist	22 e. 16,6%	28
Muud	42 e. 31,8%	14

45 juhul oli tegemist mittetöötavate inimestega.

Kõige enam diagnoositi esmaseid kutsehaigusi Jõgevamaal – 25; neist 7 Jõgevamaa töötervishoiuarsti poolt. Seega on kutsehaigusi hakatud diagnoosima ka väljaspool SA PERH KH ja TTK-d. Peamiseks diagnoositud kutsehaiguseks on ülekoormusest tingitud haigused - karpaalkanali sündroom, õlavöötme müofastsiaalsed valud, artriidid ja artroosid, mis on viidud ühe nimetaja alla – ülekoormushaigus. 2 inimesel on diagnoositud hingamisteede haigused – pneumokonioos keevitajal ja infektsioos-allergiline bronhiaalastma (allergia loomakarvadele, loomasöödale) loomakasvatajal.

Põlvamaal 17-st esmaselt diagnoositud kutsehaigusest on 10 juhul diagnoositud ülekoormushaigus, millest 7 on loomakasvatusega tegelevatel naistel.

Ülaltoodud andmete alusel võib järeldada, et füüsilisest ülekoormusest tingitud, ehk füsioloogiliste ohutegurite poolt põhjustatud haigestumised võivad kõige

enam ohustada naisi. Füsioloogiliseks ohuteguriteks on raskuste teisaldamine, valed töoasendid, sundasendid jne.

Tööinspektorite poolt läbiviidud kutsehaigestumiste uurimiste alusel võib järeldada, et tööandjad pööravad riskianalüüsi käigus tähelepanu füüsikaliste ohutegurite (müra, vibratsioon) väljaselgitamisele, kuid ei hinda füsioloogilisi ja bioloogilisi ohutegureid. Seepärast ei rakendata ka abinõusid nende ohutegurite vältimiseks või vähendamiseks. Ei hinnata ka keemilisest ohutegurist tulenevat ohtu. Ka väikese koguse kemikaalide igapäevane kasutamine on sageli allergiliste haiguste põhjustajaks (ärritav kontaktdermatiit).

Seadusest tulenevalt peab tööandja korraldama töötajate tervisekontrolli, mille eesmärk on varakult välja selgitada esimesed haigestumise nähud ja vajadusel muuta töökorraldust ning seega ennetada kroonilise kutsehaiguse väljakujunemist.

Kutsehaiguste uurimismaterjalidest selgub, et loomakasvatuse ja toiduainete käitlemisega tegelevates ettevõtetes ei saada alati aru, et nakkushaiguste ennetamiseks ja tõrjeks läbiviidav tervisekontroll ei asenda riskianalüüsi käigus väljaselgitatud ohuteguritest tulenevat tervisekontrolli.

Tööandjate poolt on kahtluse alla seatud tervisekontrollide vajalikkus sellisel kujul nagu seda praegu korraldatakse. Seda soodustab asjaolu, et maakondades on töötervishoiuteenuse osutaja tihti monopoolses seisundis, mis annab teenuse osutajale võimaluse tööandjale dikteerida tervisekontrollide mahtu. Samas jätab tervisekontrolli kvaliteet sageli soovida, mida näitab asjaolu, et mõnikord on töötajal diagnoositud kutsehaigus üle 50% töövõime kaotusega 2 - 3 kuud pärast tervisekontrolli läbimist.

4. Töösuhted

Töösuhete järelevalve tulemused näitasid, et muudatusi õigusaktide nõuete rikkumise laadis ei esinenud. Endiselt on töölepingu seaduse nõuete täitmisel rikkumisteks see, et ei sõlmita nõuetele vastavaid töölepinguid, tööle lubatud töötajatega ei vormistata kirjalikke töölepinguid, töölepingu lõpetamisel ei peeta kinni selleks ettenähtud nõuetest. Töö- ja puhkeaja seaduse nõuete kontrollimine näitas, et ikka on arvukamateks rikkumisteks tööaja arvestuse mittepidamine või tegelikkusele mittevastav arvestuse pidamine. Viimane hõlmab ka ületunnitöö ja puhkepäeval töötamise arvestuse puudumist või puudulikkust. Kontrollimisel esitatakse sageli tööajanormi täitmisele vastav töötabel, samas aga töötajad kaebavad, et tööandja ei hüvita ületundidega või puhkepäeval töötamist. Palgaseaduse sagedasemad rikkumised seisnesid palga maksmisega viivitamises, palgamäära vähendamises ja palga arvutamise viisi muutmises töötaja nõusolekuta. Kollektiivlepingu seaduse rakendamisel on probleemiks asjaolu, et tööandjad ei tea neile laienevatest tööandjate ja töötajate liitude vahel sõlmitud kollektiivlepingu laiendatud tingimustest. Viimasel ajal on täheldatav töötajate tööpinge kasv, mis on eeskätt tingitud töömahu mittevastavusest töötajate arvule. Tööandja vähendab töötajate arvu, samas töömaht ei ole vähenenud või hoopis vastupidi - on suurenenud. Eriti on see iseloomulik tükitöötajat puhul, kelle töönorme samade palgatingimuste juures karmistatakse. Endiselt täheldati tööõigusaktide nõuete rikkumisi kõige rohkem väikefirmades, tegevusvaldkonniti ehituses, kaubanduses, teeninduses (s.h. toitlustuses).

Samas täheldatakse ka tööõigusaktide nõuete täitmisel muudatusi paremuse poole. Nii näiteks näitasid kontrollimised, et olukord kirjalike töölepingute sõlmimisel on paranenud Valgamaal, eriti füüsilisest isikust tööandjate hulgas. Paranemist töölepingute kvaliteedi osas oli ka Lääne-Virumaal, kus kohaliku inspektsiooni andmetel vastas 85% kontrollitud töölepingutest seaduse nõuetele.

Teised kohalikud inspeksioonid olulist paranemist tööõigusaktide nõuete täitmisel ei märkinud.

2004.a. oli töösuhete järelevalve üheks suunaks avastada kirjalikult vormistamata töölepinguga töötajad. Sel eesmärgil viidi läbi ligi 900 kontrolli, sealhulgas 48 ühiskontrolli koos Tolli- ja Maksuametiga. Arvukamalt viidi ühiskontrolli läbi Saaremaal ja Tartumaal, mõlemas 10 ühiskontrolli. Kontrollitud tööandjate juures töötavate töötajate üldarvust moodustas kirjaliku töölepinguga töötajate osakaal 1,2%. Enim töölepinguta töötajaid avastati Järvamaal (12,3%), Raplamaal (5,5%) ja Pärnumaal (5,3%).

Töösuhete järelevalve üheks prioriteediks oli kontrollida, kuidas tööandjad täidavad töö- ja puhkeaja seaduse nõudeid summeeritud tööaja kohaldamisel. Selleks viidi läbi sihtkontroll ajavahemikus aprillist kuni novembrikuuni. Kontrolliti 225 tööandjat, kontrolliga hõlmati üle 9 tuhande töötaja, kontrollreide viidi läbi 265. Sihtkontrolli efektiivsuse saavutamiseks oli võimalus kontrollimised tööandjate juures läbi viia ette teatamata ning õhtusel ajal. Sihtkontrolli ajal korraldati kampaanianädal, mille jooksul toimus üheaegselt kontrollimine kõigis maakondades. Selline aktsioon aitas mobiliseerida tööinspektoreid ning oli tõhus vahend panna tööandjad juba enne tööinspektori tööandja juurde jõudmist puudusi kõrvaldama. Sihtkontrolli tulemusel tehti 148 tööandjale ettekirjutus. Positiivsena tuleb lugeda asjaolu, et mitmetel juhtudel kõrvaldasid tööandjad puudused juba kontrollimise käigus koostatud kontrollakti alusel, mistõttu puudus vajadus ettekirjutuse tegemiseks. Sihtkontrolli tulemused näitasid, et suurimaks probleemiks on ületunnitöö ja õhtuse ning öötöö arvestuse mittepidamine või arvestuse mittevastavus tegelikkusele. Kontrollitud tööandjatest oli arvukamalt neid, kes ei pea ületunnitöö ja puhkepäevadel töötamise arvestust, rakendasid töötajad tööle vahetuses kestusega üle 12tunni tööinspektori nõusolekuta, ei järginud vahetustevahelist puhkeajanormi. Kontrollimisel selgus, et sageli olid tööandja ja töötaja mõlemad huvitatud pikkades vahetustes töötamisest – tööandjad põhjusel, et püsida konkurentsivõimeliseks, võtta tööle vähem töötajaid, töötajad põhjusel, et siis saada pikemat vahetustevahelist puhkeajaga. Raskendavaks asjaoluks järelevalve teostamisel töö- ja puhkeajaga sätestavate nõuete täitmisel on see, et tööinspektoril ei ole võimalik välja selgitada eelmiste tööperioodide kohta koostatud tööajakavade vastavust seadusele, kuna seadus ei kohusta tööandjat tööajakavasid teatud aja säilitama. Selle tõttu takerdub ka vaidluse lahendamine töövaidluskomisjonis.

Töösuhete järelevalve üheks osaks on seadustes ettenähtud tööinspektori nõusoleku ja kooskõlastuse andmine. Nõusolekuid ja kooskõlastusi taotlenud tööandjate arv 4382 jäi võrreldes 2003.a. samale tasemele. Analoogselt 2003.a. esitati kõige rohkem taotlusi nõusoleku saamiseks töötaja tööst vabastamiseks tervisele vastavate töötingimuste puudumise tõttu. Võrreldes 2003.a. vähenes mõnevõrra tööandjate arv, kes taotlesid kooskõlastust töölepingute kollektiivseks lõpetamiseks (2003-204, 2004-180). Töötajate arv, kelle töölepingu kollektiivseks lõpetamiseks taotleti tööinspektori kooskõlastust, oli 3914. Kõige rohkem esitati taotlusi Tallinna ja Harjumaa inspeksioonile, 79 taotlust kokku 1715 töötaja jaoks ning Ida-Virumaa inspeksioonile, 13 taotlust 708 töötaja jaoks.

Tööõigusaktide rakendamisel tekkisid uued probleemid seoses tööjõuturule ilmunud uut liiki töösuhetega – tööjõu rentimisega. Kuna käesoleval ajal tööjõu rentimist seadus ei reguleeri, siis tekivad probleemid kehtiva õiguse laiendamisel rendisuhetele. Mitmete küsimuste, nagu tööandja (kasutajafirma) ja töötaja

vastastikused õigused ning kohustused, võimu-alluvussuhe, töölepingu tingimuste muutmine, töölepingu lõpetamine, lahendamine on problemaatiline. Rendifirma ja kasutajafirma vahel sõlmitud teenuse osutamise leping ei reguleeri konkreetse töötaja rentimisega seonduvat. Vastava õigusliku regulatsiooni puudumine raskendab järelevalve teostamist kasutajafirmas, kuna osa kontrollimisele kuuluvatest dokumentidest on rendifirmas.

5. Töövaidlused.

Aastal 2004 tegutses Eestis 14 töövaidluskomisjonit. Töövaidluskomisjonide juhatajad on ametis järgmistes maakondades: Tallinnas ja Harjumaal 3 (ametikohti 4), Ida-Virumaal 2, Tartumaal 2, Pärnumaal 1, Saaremaal 1, Võrumaal 1. Töövaidluskomisjonide juhatajat ei ole Järvamaal, Raplamaal, Läänemaal, Jõgevamaal, Põlvamaal, Lääne-Virumaal, Valgemaal ja Viljandimaal, kus vaidlusi lahendavad vastavalt Tallinna ja Harjumaa, Tartumaa, Ida-Virumaa, Võrumaa ja Pärnumaa töövaidluskomisjonide juhatajad. Saaremaa töövaidluskomisjonide juhataja on ainus, kes lahendab töövaidlusi ainult oma maakonnas.

2004.a esitati töövaidluskomisjonidele 3454 avaldust (2001.a 3139, 2002.a 3258, 2003.a 3372). Esitatud avalduste arv näitab jätkuvalt tõusutendentsi. Lahendamisel olevate avalduste koguarv oli 3874.

Töötajate avaldusi - 3363, millesse on koondunud 3472 töötaja nõuded (2001.a 3364, 2002.a 3201, 2003.a 3296).

Tööandjate avaldusi - 91 (2001.a 41, 2002.a 57, 2003.a 76). Võrreldes kolme viimast aastat näeme, et tõusmas on tööandjate avalduste osakaal.

Avalduste protsentuaalne jaotus on: 97,4% vastu on enam-vähem samas proportsioonis kui möödunud aastal (2002.a. 98,4% ja 1,6%, 2003.a. 97,7% ja 2,3%).

Enim avaldusi esitati Tallinnas ja Harjumaal - 1610 (2002.a. samuti 1361, 2003.a. 1361), järgnevad Ida-Virumaa 481 (2002.a. 415, 2003.a. 453) ja Tartumaa 370 (2002.a. 330, 2003.a. 369) avaldusega. Esitatud avaldustest enamus langeb kolmele ülaltoodud maakonnale - 71,4 % (2002.a. 64,5%, 2003.a. 64,8%). Tallinna ja Harjumaa töövaidluskomisjonile esitatud avalduste arv moodustab 47% (2002.a. 42%, 2003.a. 42%) kogu riigis esitatutest. Eeltoodust on näha, et Tallinnas ja Harjumaal esitatavate avalduste osakaal avalduste üldarvust on veelgi tõusnud ja läheneb juba 50% avalduste üldarvust. Aasta jooksul lahendati 2846 (2002.a. 2575, 2003.a. 2633) avaldust, neist rahuldati täielikult 1433 (2002.a. 1581, 2003.a. 1424), rahuldati osaliselt 859 (2002.a. 584, 2003.a. 740) ja jäeti rahuldamata 469 (2002.a. 373, 2003.a. 439) avaldust. Aastal 2001 olid need arvud vastavalt 2468, 1436, 551 ja 441.

Töövaidluskomisjonid pidasid 3501 istungit (2003.a. 3285, 2002.a. 2921, 2001.a. 3052). Istungite edasilükkamise ja seega ka avalduste läbivaatamise viibimise põhjustest on esikohal poole põhjendatud taotlus 525 (2003.a. 414) juhul, järgnevad asjaolude täpsustamise vajadus 192 (2003.a. 264) juhul ning poole mitteilmumine 93 (2003.a. 72) juhul. 2002.a. tulemus oli samasugune, vahe esines vaid absoluutarvudes. Peab märkima, et poole mõjuva põhjuseta mitteilmumine istungi edasilükkamise põhjusena on aastate lõikes vähenenud ja see on hea tendents.

Vaidlus ei jõua teatud juhtudel sisulise lahendini või menetlus lõpetatakse, sest avaldaja ja vastustaja lepivad kokku või avaldaja loobub nõudest ühepoolset.

Töötajate nõuded: Nende struktuur on muutumatu.

I saamata palga, lõpparve, töölepingu lõpetamise hüvitise nõuded - 2804
(2003.a 2879, 2002.a. 2861, 2001.a. 2677);

II tööraamatu või lõpparve kinnipidamise hüvitise nõuded -1046
(2003.a 1277, 2002.a. 1478, 2001.a. 1305);

III töölepingu lõpetamise ebaseaduslikuks tunnistamise nõuded- 842
(2003.a 789, 2002.a. 887, 2001.a. 1006).

Ligikaudu **95%** esitatud avaldustest sisaldasid rahalisi nõudeid.

Tööandjate nõuded: Esikohal töötaja poolt tekitatud materiaalse kahju hüvitamise nõuded - 71 ja teisel kohal muud nõuded - 25 (2003.a. 54 ja 31, 2002.a. 35 ja 25).

Lahendamiseks 2005.a jääb 302 (2003.a 420) avaldust, neist töötajate avaldusi 287 (2003.a 399).

Priit Siitan
Peadirektor